

Lavrusenko M. I. Space and time of Dokia Humenna's prose about pre-Christian epoch

The article notes that the depicting of space and time of matriarchal and patriarchal history of our land in the novel „The Sky Serpent” is built on the principles of event modeling and stylization for the material and spiritual achievements of antiquity, and in the novel „The Golden Plough” it is represented by leading character's reflections of professional investigations.

Key words: time, space, Dokia Humenna, stylization, reflection.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – канд. філол. н., проф. Пінчук Т. С.

УДК 821.161.2-94.09+989 Матіос

О. В. Максименко

**„ЩОДЕННИК СТРАЧЕНОЇ” МАРІЇ МАТІОС –
ЩОДЕННИК-ІМІТАЦІЯ**

Тенденція сучасних літературознавчих досліджень щоденникової прози націлена на досягнення жанрової модифікації твору, осмислення його змістовності, яка залежить від історичного контексту, психологічного рівня та відвертості письменника.

Теоретичне обґрунтування питань щоденникової спадщини письменників належить працям О. Галича, І. Василенко, О. Єгорова, А. Костенка, Г. Мережинської, М. Федунь та працям зарубіжних літературознавців Н. Банк, В. Барахова, Л. Гінзбург, Д. Затонського, В. Кайзера, Н. Смолякової, А. Тартаковського.

Метою даного дослідження є спроба аналізу жанрової модифікації щоденника Марії Матіос.

„Щоденник страченої” – белетристичний / вигаданий щоденник, який характеризується авторським вимислом відповідно повністю сформований авторською уявою письменника та написаний у формі щоденника.

„Щоденник страченої” в сучасному літературному просторі характеризується як психологічна розвідка Марії Матіос: „Це моя ідея. По суті, я виступаю тут своєрідним співавтором оформлення. Моя ідея книжку, написану у формі щоденника, оформити як щоденник, як папку. Я б хотіла, щоб ця книжка навіть своєю зовнішньою формою служила довше. Вічними залишаються почуття. Книга вічною не може бути, але якнайдовше хотілось би, щоб „служила” [2].

Тематика твору, до якої звернулася Марія Матіос, є поширеною у світовій літературі, зокрема у драматургії. Наприклад, у п'єсі-монологі „Людський голос” Ж. Кокто, відомого французького драматурга, „дослідника людських душ”, яка була поставлена на підмостках Comédie-Française і пізніше за мотивами цієї п'єси була написана опера композитара Ф. Пуленка „Людський голос”, проголошено проблему жінки-коханки, її швидкоплинних хвилин щастя, очікування цих моментів та постійного відчуття болю та страждання.

Роман Марії Матіос „Щоденник страченої” класифікуємо як *щоденник-імітацію*. Роман, написаний у формі щоденника, цілком відповідає основним критеріям створення щоденника за змістом і за формою й окреслює ознаки щоденникової прози. По-перше, це „суб'єктивність підходу” автора до занотовування / фіксації пережитих подій. Головна героїня в щоденнику аналізує події власного життя, відкриваючи свій внутрішній світ у всій його повноті, правдивості та істинності. Наступною ознакою виступає ретроспективність, що втілюється у вмінні головної героїні оцінювати події з позиції майбутнього.

Т. Гундорова наголошує на тому, що літературний прийом імітації „є своєрідним виявом образності, літературної гри, завдяки якому твориться подвійне семіотичне коло...” [3, с. 158]. У світовій літературі яскравим прикладом використання прийому ведення щоденника-імітації є Печорін, головний герой роману М. Лермонтова „Герой нашого часу”. Саме щоденникові записи Печоріна, що займають три останні частини роману, дозволяють читачеві зрозуміти неоднозначну особистість головного героя та більш об'єктивно проаналізувати його вчинки та дії, відштовхуючись від особистих роздумів головного героя. Традицію створення щоденника-імітації продовжують повість „Санаторійна зона” М. Хвильового, новела „Проблема хліба” В. Підмогильного, „Сторінка щоденника” О. Корнійчука.

Щоденником-імітацією виступає сучасний роман Ліни Костенко „Записки українського самашедшого”, що побачив світ у 2010 р. та охоплює часово-просторовий проміжок з 2001 по 2004 рр. Роман створений у вигляді сучасного щоденника програміста, який фіксує кризу призму особистого життя та світосприймання глобальні події державного і світового масштабу. Письменниця за допомогою використання щоденника-імітації відтворює події на початку XXI століття з особливою точністю, деталізацією, оригінальністю, самобутністю історичних фактів.

Використання авторкою концепції ведення *щоденника-імітації* надає можливості досконало змалювати сутність жінки, її емоційну природу, необхідність у тяжкі хвилини окреслити межі своєї проблеми, у даному випадку роль співрозмовника виконує щоденник: „Я кілька разів поривалася обірвати ці записи. Навіть хотіла спалити. Але в якусь мить зрозуміла, що це, може, моє спасіння – ця давня забавка фіксувати своє непутнє життя” [2, с. 60]. Письменниця чітко відокремлює себе від

головної героїні, авторки „Жіночого літопису”, але надзвичайно майстерно змальовує внутрішній світ героїні, її реальну життєву ситуацію, констатує духовну драму та неможливість повноцінної реалізації як жінки, як дружини.

Друга частина твору, безпосередньо щоденник, має назву „Жіночий літопис”, у якому простежується хронологічне ведення записів, не щоденне, а з тривалою періодичністю. Марія Матіос саме завдяки імітації щоденника створює можливість виявити внутрішню драму головної героїні, відтворити її духовний світ, відчуті її трагічні почуття та передати її стан і дозволити читачеві зробити власні висновки. „Щоденник страченої” поєднує елементи психоаналізу, „поєднання сюжету та потоку свідомості”, захоплюючий сюжет та досить неочікуваний фінал.

„Жіночий літопис” репрезентує вислів-афоризм головної героїні: „Жінка проживає життя з очима заплющеними” [2], що є візитною карткою цієї історії, в основу якої покладено реальний сюжет. На думку К. Родика, „простір сюжету замкнено в чотирьох стінах і спостерігати за ним читачеві запропоновано в замкову шпаринку” [2].

„Щоденник страченої” Марії Матіос – це імітація щоденника головної героїні, що використовується автором як увиразнення змісту, що представляє авторське „Я” з позиції емоційної співпричетності письменниці до головної героїні з метою формування уявлення про жіночу сутність й відтворення правдивої інформації щодо узагальненого образу жінки сучасного світу.

Автором щоденника виступає Ковальчук Лариса Михайлівна. Вона створює „Жіночий літопис” та занотовує події переважно особистого життя, з 17 років. Ці записи дозволяють зробити висновок, що головна героїня – практична, цілеспрямована, розумна, незалежна, успішна жінка. Перші нотатки було зроблено ще в юному віці, що характеризують авторку щоденника як романтичну особу: „Я думаю, що багаті жінки – корисливіші від бідних. Мені ніхто цього не казав, але я так відчуваю. О, коли б я полюбила якогось Бальзака!.. Я б не чекала його смерті в обіймах молодого гульця. Але хіба тепер десть є Бальзак?!” [2].

Саме завдяки імітації щоденникових записів Марія Матіос детально формує концепцію особистості героїні, використовуючи її світогляд, психологічний стан та складність життєвих колізій. Письменниця за допомогою авторського прийому „маски” перевтілюється в головну героїню та достовірно, правдиво змальовує її внутрішній світ.

Основою проблематики твору є життєва ситуація Лариси, безмежне кохання та пристрасть до чоловіка, що стають руйнівними для неї та підштовхують до межі між життям, божевіллям та смертю. Щоденникові записи констатують прагнення героїні жити повноцінним життям, але неможливість систематизувати та перемогти думки, що

поступово стають схожими на фобію чи хворобу, поступово призводять до психологічного розладу: „Цікаво, що робить зараз Він? Чи вже кинувся шукати мене, чи й не помітив зникнення” [2].

Поведінка героїні з точки зору психологічного аналізу пояснюється тенденцією особистісного нахилу до сильних любовних переживань, що скеровують іноді неконтрольовану поведінку Лариси. Постає думка про рівень самооцінки героїні, який виявляється високим та забезпечує необхідність кохання до іншої людини. Як зазначав З. Фройд, „лібідо, чи лібідо „Я” здаються нам великим резервуаром, з якого посилаються прихильності до об’єктів і до якого вони знов повертаються” [3, с. 156].

Власний стан авторка відзначає як „стабільно незадовільний”, а думки – „злочинними”. Це є психологічним прийомом „самооголення” з метою відтворення на папері власних думок та подій, які відбуваються в житті з метою покращення власного світовідчуття та світосприймання: „І нараз гостра, мов коса блискавки, думка вдаряє мене усією силою не притаманної мені логіки: я не маю права розпрощатися з життям!” [2].

Соціальна роль жінки в сучасному суспільстві є неоднозначною. Становище, в якому опинилась головна героїня, наштовує її на роздуми, порівняння, пошуки аналогій з історії, з сучасного життя щодо важливості ролі та значення жінки для чоловіка, для родини, для суспільства. У щоденнику Лариса наводить подібні роздуми: „Бо тільки жінка зі своїм ірраціоналізмом є найпродуктивнішим творцем як стратегії наступу, так стратегії красивого відходу, її гаряча литка на нічних простирадлах спальні вкаже найточніший напрямок головного бойового удару й намалює зону миротворчих дій краще, ніж усі генерали-стратегі разом узяті, дорогий мій колего” [2]. Відзначаючи домінуючу функцію жінки в суспільстві, авторка щоденника переорієнтовує філософські роздуми на себе та своє особисте життя: „То чому ж, чому ж цей ненависний і любий одночасно чоловік не йде ані до мене, ані на мене? Не йде ні з бажанням, ні з ультиматумом?” [2]. Відкриття зависи особистого життя головної героїні з усіма його протиріччями, глибиною почуттів, стражданнями підтверджують безвихідну ситуацію, з якої Лариса намагається весь час звільнитися.

Сюжет щоденника побудовано за принципом подолання опору життєвих факторів головної героїні, розв’язання конфліктів вольовою силою характеру. Авторці вдається відтворити атмосферу, пов’язану з постійним подоланням перешкод та невдоволення особистим життям героїні. Заглиблення в щоденникові записи однієї жінки дозволяє передбачити можливість у долі головної героїні відтворити долю інших жінок сучасного суспільства: „Потім я подивилася в дзеркало. Очі схожі на дно криниці. Море сліз” [2].

Щоденник ілюструє широкий жіночий філософський діапазон поєднаний з емоційним станом героїні та домішком жіночої логіки, що створює більш промовисте зображення душевної драми головної героїні.

У творі домінуючим виступає емоційне начало, яке синтезується з психологічною реакцією на життєві реалії.

Щоденник стає свідком особистих стосунків головної героїні, головним чином, подолання почуттів зневіри та песимізму шляхом всебічного зображення обставин, почуттів і глибоких переживань. „Сьогодні перечитала велику частину своїх багатолітніх записів і зрозуміла, чому я сумніваюся у безсумнівній радості кохання: бо я фіксую переважним чином і є, що зі знаком мінус. Чи із мінусовим присмаком. У час радості моя рука лінива, і мозок мій відпочиває. Тому я не фіксую торжествуючих хвилин серця. Так роблять усі закохані?” [2].

Роман Марії Матіос „Щоденник страченої” характеризується багатством тропів, особливо метафор, що створюють ефект виразності та неповторності художньої мови. Завдяки метафоричності тексту можна яскравіше, повніше, глибше зрозуміти красу слова, досягти образності, ефекту експресивності, емоційної довершеності.

У щоденнику героїня прокладає велику межу між реальними подіями й ідеальними / бажаними. Прагнення звільнення від страждань, необхідності отримання внутрішньої свободи, можливості досягнення спокою є одним із провідних мотивів твору: „Цікаво, людство засвоїло так багато знань, зробило винаходи, вивчило так багато слів, довчало Всесвіт – а не знає елементарних речей: не знає процесу розлюблення одною людиною іншої... Учора був мій день народження. Я брела пізньою вечірньою вулицею міста і плакала” [2].

Подальша низка подій визначається завершенням ведення щоденника, розповіддю головної героїні щодо її перебування в лікарні, засідання суду та опис подій щасливого життя головної героїні 2032 року.

Щоденник написаний прозовою мовою, іноді з уривчастими експресивними фразами та використанням ретроспекції. Твори Марії Матіос – „це не жіноча проза, це література справжніх почуттів, вишуканого стилю й непідробної справжності” [2].

Таким чином, Марія Матіос у „Щоденнику страченої” створила справжній калейдоскоп почуттів певної категорії сучасного жіночого суспільства. Використання прийому *щоденника-імітації* надає можливість реципієнтові відчути та зрозуміти ситуацію більш детально зі сторінок щоденника головної героїні та осмислити життєві факти, враховуючи індивідуальність оповідача.

Щоденникові записи початку XXI століття набувають особливого значення та демонструють значну літературну, культурну, історичну цінність. Діарії різних авторів є досить багатограними за змістом, формою, тематичним наповненням і жанровими модифікаціями.

Вибір жанрової модифікації є вмотивованим письменником і ґрунтується на засадах світосприйняття й світорозуміння автора, рецепції навколишнього світу та його спроб до визначення сутності власних пошуків для втілення жанрово-стильових елементів.

Список використаної літератури

1. Галич О. А. У вимірах non fiction. Щоденники українських письменників ХХ століття / О. А. Галич. – Луганськ : Знання, 2008. – 198 с. 2. Матиос М. Щоденник страченої [Електронний ресурс] / Марія Матиос. – Режим доступу : http://chtyvo.org.ua/authors/Mariya_Matios/Schodennyk_strachenoj/. 3. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : [монографія] / Н. Копистянська. – Львів : ПАІС, 2005. – 368 с.

Максименко О. В. „Щоденник страченої” Марії Матиос – щоденник-імітація

У статті досліджено роман „Щоденник страченої”, написаний у формі щоденника. Він повністю відповідає критеріям його написання і за змістом і за формою, ґрунтується на авторському вимислі. Роман „Щоденник страченої” класифікуємо як щоденник-імітацію, оскільки використані основні жанрові ознаки мемуаристики: „суб’єктивність підходу” автора до занотовування / фіксації пережитих подій; ретроспективність, що втілюється у вмінні головної героїні оцінювати події з позиції майбутнього. У статті ми дали визначення поняттю „щоденник-імітація”, розглянули художні особливості та проаналізували мотиви написання щоденника.

Ключові слова: документальна література, щоденник, імітація.

Максименко О. В. „Дневник казненной” Марии Матиос – дневник-имитация

В статье исследован роман „Дневник казненной”, который написан в форме дневника. Он полностью соответствует критериям его написания и по содержанию и по форме, основывается на авторском вымысле. Роман „Дневник казненной” классифицируем как дневник-имитацию, поскольку использованы основные жанровые признаки мемуаристики: „субъективность подхода” автора к записыванию / фиксации пережитых событий, ретроспективность, которая воплощается в умении главной героини оценивать события с позиции будущего. В статье мы дали определение понятию „дневник-имитация”, рассмотрели художественные особенности и проанализировали мотивы написания дневника.

Ключевые слова: документальная литература, дневник, имитация.

Maksimenko O. V. „Diary of a beheaded” by Maria Matios as a diary-imitation

In article the novel by Maria Matios „Diary of a beheaded” which was created in the form of diary is studied. It totally corresponds to the criteria of such writing in the aspect of content and form, and is based on the author’s fiction. The novel „Diary of a beheaded” we classify as a diary-imitation because all the features of memoir literature were used: „subjectivity of

approach” of author to the recording / fixation of experienced events; retrospection bases which were represented in the ability of the main heroine to value events from the position of the past. In the article we also have defined the notion of diary-imitation, we considered the artistic particularities and analyzed the motives of diary writing.

Key words: documental literature, diary, imitation.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Галич А. О.

УДК 821. 163.2 – 1.09+929 Мельник

С. А. Негодяєва

**РЕСТАВРАЦІЯ АРХЕТИПУ БАТЬКА
В РЕЦЕПЦІЇ ЯРОСЛАВА МЕЛЬНИКА
(НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ „ТЕЛЕФОНУЙ МЕНІ,
ГОВОРИ ЗІ МНОЮ”)**

На сьогодні поняття „емігрантська” або „діаспорна” українська література стирає межі етнічних, культурологічних, соціальних чинників, тяжіючи до глобалізації людського буття. І „повернення” на Україну Ярослава Мельника, літературного критика, європейського масштабу прозаїка в рідному україномовному амплу не випадкове: спочатку журнал „Київська Русь” друкує його повість „Рояльна кімната”, потім „Кур ер Кривбасу” – повість „Телефонуй мені, говори зі мною” [1] (саме вона і стала об’єктом нашої розвідки). У 2012 р. видавництво „Темпора” видає книгу його прози під тією ж назвою. У рецензії до цього видання дуже влучно зазначив Ігор Котик: „В моїй суб’єктивній ієрархії книжкою року є збірка „Телефонуй мені, говори зі мною” Ярослава Мельника. Можна сказати – відкриття року. Адже це перша прозова книжка автора українською мовою. Подібної метафізичної прози у вітчизняному письменстві обмаль – традиційно українські прозаїки стоять по коліна в соціальному багні, а тут з’явився хтось, чие перо підноситься над тимчасовим”.

У жовтні 2012 р. книга „Телефонуй мені, говори зі мною” увійшла в п’ятірку кращих книг року премії „Книги року ВВС-2012”. Анотація видавництва одразу спровокувала майбутню долю читабельності номінованої книги: „Ярослава Мельника, людину химерної долі, закордонна критика називає містиком і неосимволістом, одним із найбільш таємничих письменників свого покоління.